

Bestaat er een duidelijke, Bijbelse grondtekst voor de leer der Drie-eenheid?

Een inleidend onderzoek naar de oudheid en authenticiteit van het Comma Johanneum¹ (1 Joh 5:7+)

Jeffrey Khoo, Ph.D.

Mei/juni 2000 FOUNDATION Magazine

Vertaling en voetnoten door M.V. Update 7-12-2022

1 Johannes 5:7-8

In de King James (Authorized) Version 1611:

“7 For there are three that bear record in heaven, the Father, the Word, and the Holy Ghost: and these three are one. 8 And there are three that bear witness in earth, the Spirit, and the water, and the blood: and these three agree in one”.

Hetzelfde in de Statenvertaling² 1637-1977:

“7 Want Drie zijn er, Die getuigen in de hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één. 8 En drie zijn er, die getuigen op de aarde, de Geest, en het water, en het bloed; en die drie zijn tot één”.

Ook zo in de Herziene Statenvertaling (HSV).

Deze woorden die hier schuin en in bruine kleur benadrukt werden, vormen het zogenaamde Comma Johanneum¹ (Gr.: *koptein*: “afsnijden”). Het Comma bewijst de doctrine van de Heilige Drie-vuldigheid, namelijk dat er drie personen zijn in de Godheid: de Vader, de Zoon, en de Heilige Geest; en deze drie zijn één God.

Waarom wordt dit gedeelte zelden gebruikt in het onderwijs over de leer van de Drie-eenheid? Er worden vele andere verwijzingen naar de Schrift gemaakt, maar waarom niet naar het Comma?

---

¹ Uit Encarta 2002: “Comma Johanneum (Lat., = Johanneïsche zinsnede), een omstreden invoeging in de tekst van de eerste brief van Johannes (1 Joh. 5:7–8) die van deze verzen een nieuwtestamenteisch getuigenis voor de Drie-eenheid maakt: ‘Want drie zijn er die getuigen (in de hemel: de Vader, het Woord, en de Heilige Geest; en deze drie zijn één. En drie zijn er die getuigen op de aarde): de Geest en het water en het bloed; en de drie zijn tot één’. De woorden tussen haakjes zijn pas in de 16de eeuw in enkele handschriften van de Griekse tekst doorgedrongen, uit het Latijn terugvertaald. In de Latijnse overlevering is de invoeging zeer oud. Cyprianus (gestorven 258) heeft het Comma Johanneum misschien, Priscillianus (gestorven 385) heeft het zeker gekend. De oudste twee handschriften waarin het voorkomt dateren uit de 7de eeuw. Sinds 1590 staat de invoeging in de officiële Vulgaat-editie”.

² De eerste druk van de Statenvertaling verscheen in 1637. Het bijzondere van deze reformatorische Bijbelvertaling is vooral dat zij direct uit de grondtalen Hebreeuws, Aramees en Grieks vertaald werd - net als de King James Version (1611) - en niet meer gebaseerd was op de Vulgata, de algemeen gebruikte Latijnse vertaling (382-405) van Hiëronymus. De zgn. Jongbloed-editie kwam er in 1750 omdat de oude versie haast onleesbaar was geworden door de evolutie van het Nederlands. In de uitgave van 1977 werd het Nederlands opnieuw een beetje aangepast. De vertaling als zodanig bleef altijd behouden. Moderne vertalingen (sinds 1881) kan men beter mijden omdat deze mishandeld werden door vrijzinnigen en schippersaars. Zo zijn Bijbels die gebaseerd zijn op teksten van Westcott en Hort en Nestlé-Aland, corrupt te noemen. In het bijzonder de ‘bijbels’ in de omgangstaal, zoals de ‘Groot Nieuws Bijbel’, zijn dóór en dóór besmet en beslist te weren. Maar ook de bekende ‘Nieuwe Vertaling’ (NBG 1951) werd niet getrouw overgezet, zoals u hier kan nagaan: http://www.verhoevenmarc.be/PDF/Corrupties_NBG.pdf. En de zogenaamde ‘Telos Vertaling’ is evenzeer corrupt: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/Telos-corrupt.pdf>. Inmiddels is er ook de Herziene Statenvertaling (HSV): deze is niet zozeer een nieuwe vertaling dan een hertaling naar modern Nederlands. De HSV beveel ik aan; zie hier uitvoerig: <http://www.verhoevenmarc.be/bijbelcorrupties.htm>

Men zal dikwijls daarop antwoorden: “Hoe kan ik, vermits mijn Bijbel dit gedeelte niet bevat?” Hier ligt het probleem. Het Comma wordt in vele moderne Bijbels weggelaten, zoals:

- New International Version (NIV)
- the Revised Standard Version (RSV)
- New American Standard Bible (NASB)
- Groot Nieuws Bijbel (GNB)
- Willibrord-vertaling (WB)
- **Het Nieuwe Testament volgens de Herziene Voorhoeve uitgave (Telos)**
- **Nieuwe Bijbelvertaling (NBV en NBV2021)**
- **Bijbel van het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG): Comma tussen twijfelhaakjes.**
- **Lutherse Vertaling**
- **Leidse Vertaling**

Dan is het dus geen wonder dat vele christenen aan dit Schriftgedeelte voorbijgaan. En zelfs indien zij weten dat het bestaat, dan aarzelen zij het te gebruiken omdat zij bedrogen werden en daardoor denken dat het geen deel uitmaakt van Gods Woord. De NIV-studiebijbel³ bijvoorbeeld zegt dat het Comma “niet gevonden wordt in enig Grieks manuscript vóór de 16de eeuw”.

Op grond hiervan beschouwen zij het Comma verdacht.

Het is echter niet waar dat het Comma afwezig is in alle pré-zestiende-eeuwse Griekse manuscripten en Nieuwtestamentische vertalingen. De tekst wordt gevonden in acht nog bestaande Griekse manuscripten, en vijf van deze zijn gedateerd vóór de 16de eeuw (Griekse minuskels⁴ 88, 221, 429, 629, 636).

Bovendien is er een overvloedige ondersteuning voor het Comma in Latijnse vertalingen. Er zijn ten minste 8000 bestaande Latijnse manuscripten, en vele van hen bevatten het Comma. De echt belangrijke hiervan zijn de Oud-Latijnse, die gebruikt werden door kerkvaders zoals Tertullianus (155-220 nC) en Cyprianus (200-258 nC). Nu, van de weinige Oud-Latijnse manuscripten die het vijfde hoofdstuk van 1 Johannes bevatten, zijn er ten minste vier die het Comma bevatten. Gezien deze Latijnse versies van het Griekse Nieuwe Testament werden betrokken, is er reden te geloven dat het Comma een zeer vroeg Grieks getuigenis heeft, dat tot dusver verloren is gegaan. Er is ook reden te geloven dat de Latijnse Vulgaat (340-420 nC) van Hiëronymus, die het Comma Johanneum bevat, vertaald werd uit de Griekse tekst die Hiëronymus in bezit had, en dat hij het Comma aanzag als echt deel uitmakend van 1 Johannes. Hiëronymus schreef in zijn Proloog van de Canonieke Brieven: “Onverantwoordelijke vertalers lieten dit getuigenis weg [d.w.z. 1 Joh 5:7+] in de Griekse codices”. Edward F. Hills concludeerde: “Geen bedotterij was verantwoordelijk voor de insluiting van het Comma Johanneum in de Textus Receptus, maar het gebruik ervan in de Latijns sprekende kerk”.

Dit leidt ons naar de zogenaamde “belofte” van Erasmus. Westcott en Hort⁵ bepleitten bij Bruce Metzger deze bewering die een populair argument werd tegen het Comma Johanneum. Hij schreef:

---

³ De NBG met kanttekeningen, zegt in kantt. 18: “Het tussen // geplaatste is het zogenaame comma Johanneum, dat in oudere Griekse hss [manuscripten] niet voorkomt. Uit Spanje of N.-Afrika afkomstig, is het allengs in verschillende bijbelvertalingen opgenomen; klaarblijkelijk om het leerstuk der Drieëenheid te schragen; maar het is duidelijk een invoeging. Verscheidene a.v. laten het dan ook geheel weg, wat o.i. de voorkeur verdient”.

⁴ Minuskel (v. Lat. minusculus = vrij klein), benaming voor de kleine of onderkastletter, tegenover de hoofdletter of kapitaal. De minuskel is ontstaan in de vroege middeleeuwen (zie majuskel). Een variant daarvan uit de tijd van Karel de Grote, de Karolingische minuskel, werd als ‘humanistische minuskel’ door de kalligrafen van de renaissance samen met de klassieke majuskelvormen toegepast. Uit deze combinatie ontstond het huidige drukletteralfabet, waarin de majuskel kapitaal wordt genoemd en de minuskel onderkast. Alle genoemde termen zijn grotendeels buiten gebruik geraakt. (Encarta 2002). Zie voor de minuskels ook de ‘Tekstbronnen van het Nieuwe Testament’: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/tekstbronnen.pdf>

⁵ Zie: Westcott en Hort: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/Westcott-Hort-Carter.pdf>

“Erasmus beloofde dat hij het ‘Comma Johanneum’ in volgende edities zou insluiten indien er één enkel manuscript kon gevonden worden die deze passage bevat. Tenslotte werd er zo’n kopij gevonden of gemaakt op bestelling”. Deze visie tegen de authenticiteit van het Comma werd nagepapegaaid door velen, tot op vandaag. Is dat hetgeen er echt gebeurd is? H. J. de Jonge van de theologische faculteit van de Universiteit te Leiden - een autoriteit in Erasmus - zegt over Metzgers zienswijze over Erasmus’ belofte dat die “geen enkele grond in Erasmus’ werk heeft. Het is daarom hoogst onwaarschijnlijk dat hij de passage toevoegde vanwege een gebondenheid aan zo’n belofte”. Professor Roland Bainton van de Yale Universiteit, een andere Erasmus-expert, is het eens met de Jonge, en levert bewijs uit Erasmus’ eigen geschriften dat Erasmus’ insluiting van het Comma niet te wijten was aan een zogenaamde ‘belofte’ maar dat hij geloofde “dat het vers in de Vulgaat stond en daarom moest voorgekomen zijn in de Griekse tekst die door Hiëronymus werd gebruikt”. De “belofte” van Erasmus is dus een mythe!

Er werd geopperd dat het Comma Johanneum niet kwam van de apostel Johannes zelf, maar van een onbekend persoon die het uitvond en in 1 Joh 5:7-8 heeft ingelast, opdat de christenheid een zuivere trinitarische grondtekst zou hebben. Tot op vandaag is niemand in staat geweest om deze mysterieuze persoon te identificeren die de kerk trachtte te ‘helpen’. Hij is waarschijnlijk een fictief iemand. In elk geval is het hoogst onwaarschijnlijk dat het Comma het werk is van een goedbedoelende ‘tussenvoeger’. Als we naar de tekst zelf kijken dan reflecteert de frase “de Vader, het Woord en de Heilige Geest” op natuurlijke wijze het auteurschap van Johannes (vgl. Joh 1:1, 14). Een tussenvoeger zou eerder de meer vertrouwde en sterkere trinitarische formule “de Vader, de Zoon en de Heilige Geest” hebben gebruikt. “Het Woord” of “De Logos” van het Comma wijst naar de apostel Johannes als haar bron, want het is kenmerkend voor Johannes dat hij de term “het Woord” gebruikte om “Christus” te bedoelen, in al zijn geschriften.

Er is niets in het Comma Johanneum dat strijdig is met de grondwaarheden van het christelijke geloof. Het is door en door Bijbels en theologisch accuraat in zijn triniteitsverklaring. Er is geen enkele goede reden waarom wij het Comma Johanneum niet zouden zien als authentiek en geen enkele reden waarom wij het niet zouden gebruiken als het zuiverste bewijs in de Schrift voor de leer van de heilige Drie-eenheid.

Lees verder

- Erasmus en het Comma Johanneum - de mythe ontkracht, H. J. de Jonge:
<http://www.verhoevenmarc.be/PDF/Comma-Johanneum-DeJonge.pdf>
- Rubriek “Comma Johanneum”:
<http://www.verhoevenmarc.be/drieeenheid.htm#comma-johanneum>
- Rubriek “Corrupties in moderne Bijbelvertalingen”:
<http://www.verhoevenmarc.be/bijbelcorrupties.htm>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm